

BİR KÜLTÜRDE FONKSİYONEL OLAN TUTUMLAR BİR BAŞKA KÜLTÜRDE DE ÖYLE MİDİR? "Fonksiyonel Olmayan Tutumlar" ölçeğinin Psikometrik özellikleri

Doç. Dr. Nesrin H. ŞAHİN
Bilkent Üniversitesi Psikolojik Danışma

Doç. Dr. Nail ŞAHİN
O.D.T.Ü. Psikoloji Bölümü

GİRİŞ

Klinik depresyon ve buna yönelik tedavilerin etkililiğinin araştırıldığı karşılaştırmalı çalışmalarda, tek kutuplu (unipolar) depresyonun tedavisinde kognitif terapilerin oldukça etkili olduğuna işaret edilmektedir. Ayrıca, bu etkinin tedavi bittikten sonra da sürdüğü ve koruyucu bir değeri olduğuna değinilmektedir. Bu çalışmalarda işaret edilen bir başka konu, söz konusu depresif belirtilerin tekrarlama olasılığının daha çok, yüksek düzeyde fonksiyonel olmayan tutumlara sahip olan ve depresyona yol açan şemaları değişmeyen hastalarda görüldüğüdür. (Simons, Murphy, Leffrey, Levine ve Wetzal, 1986; Eaves ve Rush, 1984).

Yüksek düzeyde fonksiyonel olmayan tutumlara sahip hastaların özelliklerinin araştırıldığı çalışmalar ise, bu kişilerin çok sayıda olumsuz düşünceye sahip olduklarını, daha fazla umutsuzluktan söz ettiklerini, daha fazla zihinsel çarpıtma yaptıklarını ve daha yüksek düzeyde olumsuz yaşam olaylarına maruz kaldıklarını göstermiştir (Norman, Miller ve Dow, 1988).

Yaşam olayları, fonksiyonel olmayan tutumlar ve depresyon ilişkisini araştıran çalışmalar da, yüksek düzeyde fonksiyonel olmayan tutumlara sahip olanların, olumsuz yaşam olaylarından daha fazla etkilendiklerini göstermiştir. Diğer deyişle, çok sayıda fonksiyonel olmayan tutuma sahip kişiler, olumsuz yaşam olayları karşısında depresyona daha yatkın görülmektedirler (Wise ve Barnes, 1986; Olinger, Kuiper ve Shaw, 1987).

Bilişsel yaklaşım üzerine temellendirilmiş pek çok çalışmada da, olumsuz yaşam olaylarının kendi başlarına depresyona yol açmayacağına işaret edilirken; depresyondaki esas nedenin, bu yaşam olaylarının insanlar tarafından yapılandırılış biçimi (yorumlanış biçimi) olduğu ileri sürülmektedir (Olinger, Kuper ve Shaw, 1987; Clark, Beck ve Stewart, 1989; Kuiper, Olinger ve Martin, 1988. Barnett ve Gotlib, 1988).

Depresyon bilişsel 'kuram'a göre açıklanırken insanların benzer olaylara gösterdikleri duygusal tepkilerdeki farklılıklardan, bazı zihinsel şemalar ve temel yapıların sorumlu olduğuna değinilmektedir. Buna göre, eğer depresyon için tedavi edilen bir hastanın, fonksiyonel olmayan tutumları da, diğer belirtilerine eş derecede değiştirilememişse, depresif belirtilerdeki azalma uzun süreli olmayacaktır (Beck, Rush, Shaw ve Emery, 1979; Hammen, 1985; Blackburn, Jones ve Lewin, 1986; Segal 1988; Segal, 1988; Safran, Vallis, Segal ve Shaw, 1986; Norman, Miller ve Dow, 1988; Kuiper ve Olinger, 1986; Robins, Block ve Peselow, 1990; Wise ve Barnes, 1986; Simons, Murphy, Levine ve Wetzal, 1986; Beckham, 1990; Safran, 1990; De Rubois ve Feeley, 1990). Bu nedenle, bu temel bilişsel yapıların ölçülmesinin hem kuramsal hem de uygulama açısından büyük önemi vardır.

Söz konusu bilişsel yapıları ölçmek için çeşitli girişimlerde bulunulmuştur. Bu ölçekler arasında, "Fonksiyonel Olmayan Tutumlar Ölçeği"nin (Dysfunctional Attitudes Scale: DAS; Weisman ve

Beck, 1978), ileride ortaya çıkan semptomatik depresyonu en iyi yordayan araç olduğu belirtilmektedir (Rush Weissenburger ve Savaş, 1986; Safran, Vallis, Segal ve Shaw, 1986; Dobson ve Breiter, 1983; Riskind, Beck ve Smucker, 1983).

DAS'ın psikometrik özellikleri, klinik, normal, yetişkin ve öğrenci örneklerinde test edilmiş ve depresyonun temelinde yatan, daha kalıcı şematik yapıları, geçerli ve güvenilir bir şekilde ölçtüğü sonucuna varılmıştır (Oliver ve Baumgart, 1985; Riskind, Beck ve Smucker, 1983; Cane, Olinger, Gotlib ve Kuiper, 1986; Weissman ve Beck, 1978; Rush, Weissenburger ve Savaş, 1986; Blackburn, Jones ve Lewin, 1986).

Depresyonun bilişsel model ile açıklandığı çalışmalarda bunca sıklıkla kullanılmasına karşın (Cottraux, Charles, Mollard ve Bouvard, 1989; Barnett ve Gotlib, 1990; Zuroff, Igreja ve Mongrain, 1990; Kauth ve Zettle, 1990), Fonksiyonel Olmayan Tutumlar Ölçeğinin (DAS) madde geçerliği üzerine literatürde yeterli bilgiye rastlanamamıştır. DAS'ın psikometrik özellikleri üzerine yapılan çalışmalar, bu ölçeği bir bütün olarak ele almakta ve güvenilirliği, geçerliği, ve faktör yapısını incelemektedir.

Depresyon üzerine yapılmış kültürlerarası çalışmalara, bakıldığında depresyonun, kavramlaştırılması, epidemiyolojisi, ortaya çıkış biçimi, ölçümü ve kişilik özellikleriyle ilişkisinin, kültürden kültüre değişebildiği görülmektedir. Bu çalışmalara göre, depresif yaşantı ve depresif bozukluklar, sosyo-kültürel faktörlerin bir fonksiyonu olarak farklılaşmaktadır. Yine bu çalışmalarda belirtilen bir başka nokta, depresyonun yaşanma biçimi ve ortaya çıkış biçiminin, "Batılılaşma"nın bir fonksiyonu olarak değiştiği ve depresyonun ölçümünde kullanılan yöntemlerin, kültürel yanlılık taşıdığıdır. Araştırmacılar, Batılı olmayan toplumlarda kullanıldığında, depresyonu ölçme yöntemlerinin, somatik belirtiler ve kişilerarası ilişki süreçleri üzerinde daha fazla yoğunlaşması gerektiğini savunmaktadırlar. Ayrıca, depresyonla ilişkili kişilik özelliklerinin de (suçluluk, benlik kavramında çelişkiler, bedensel imajdan hoşnutsuzluklar gibi), farklı boyutlarda,

kültürden kültüre değiştiği belirtilmektedir. Bu nedenle, şu sırada elimizde olan sosyo-kültürel kuramların, depresyonun farklı parametrelerini etkileyen çeşitli sosyo-kültürel faktörleri de dikkate almalarının yararlı olacağı ileri sürülmektedir (Marsella, 1980).

Bununla beraber, tutumlar ve inançlar üzerinde yapılmış bir başka grup araştırmada da bazı temel zihinsel süreçlerin (yordayıcı inançların oluşması, ipuçlarının kullanılması ve tutumların oluşması gibi) göreceli olarak değişmediği ve evrensel olduğu ileri sürülmekte; kültürden kültüre değişenin, bu yapı ve süreçlerin "içeriği" olduğuna değinilmektedir (Davidson ve Thomson, 1980).

Bu çalışmanın amacı, Fonksiyonel Olmayan Tutumlar Ölçeği ile ölçülebildiği ileri sürülen bazı fonksiyonel olmayan tutumların kültürlerarası geçerliğini değerlendirmektir.

YÖNTEM

Örneklem:

Bu çalışmanın örneklemini, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi öğrencileri arasından rastgele seçilmiş 244 kız, 101 erkek, toplam 345 öğrenciden oluşmuştur. Öğrencilerin yaş aralığı 19-21'dir.

Ölçekler:

1- Fonksiyonel Olmayan Tutumlar Ölçeği-A Formu (DAS-A; Weissman ve Beck, 1978):

Bu ölçek, orjinal olarak 100 Likert tipi maddeden oluşmuşken, daha sonra, bu 100 maddeden 40'ar maddelik iki ayrı form oluşturulmuştur: DAS-A ve DAS-B (Weissman, 1979). Maddeler 1-7 arası derecelendirilmiş bir ölçeğe göre işaretlenmektedir. Ölçekten iç tutarlılığı, test-tekrar test güvenilirliği ve ortalama madde/toplam korelasyonları, çeşitli örneklemler üzerinde araştırılmış ve yeterli olduğu kanısına varılmıştır. Öğrenci örneklemleri üzerinde yapılan çalışmalarda madde toplam korelasyonlarının, .20 ve .50; Cronbach alfa'larının .87 - .92; test tekrar test güvenilirliklerinin

de .54 - .84 arasında değiştiği görülmektedir. BDI ve DAS-A arasındaki korelasyonların .30 - .65, DAS-A ve ATQ arasındaki korelasyonların da .43 ve .64 arasında değiştiği belirtilmektedir (Riskind, Beck ve Smucker, 1983; Olinger, Kuiper ve Shaw, 1986; Dobson ve Breiter, 1983; Barnett ve Gotlib, 1988; Dobson ve Shaw, 1986). Fonksiyonel Olmayan Tutumlar Ölçeğinin faktör analizi çalışmaları, hasta ve normal yetişkin örneklerinde 4'er; öğrenci örnekleminde ise 2 faktör oluştuğunu göstermektedir. (Oliver ve Baumgart, 1985; Cane, Olinger, Gotlib ve Kuiper, 1986; Parker, Bradshaw ve Blignault, 1984).

DAS-A'nın puanlanmasında 2, 6, 12, 17, 24, 29, 30, 35, 37 ve 40. maddeler tersine dönüştürüldükten sonra, 40 madde toplanarak bir toplam puan elde edilmektedir. Bu tersine döndürülen maddelerin, Weissman ve Beck tarafından bilişsel kuram çerçevesinde "a priori" bir şekilde kararlaştırıldığı ve depresyon karşısındaki "uyumlu" tutumları yansıttığı belirtilmektedir (Weissman ve Beck, 1978). Aynı puanlama sisteminin yakın zamanlardaki çalışmalarda da kullanıldığı gözlenmektedir (Cottraux, Charles, Mollard ve Bouvard, 1989; Barnett ve Gotlib, 1990; Zuroff, Igrēja ve Mongrain, 1990; Kauth ve Zettle, 1990).

Bu araştırma için DAS-A üç ayrı psikolog tarafından Türkçeye çevirilmiştir. Türkçe formlar İngilizce Bölümünden öğretim üyelerine verildikten sonra onların bu formları İngilizce'ye dönüştürmeleri istenmiştir. Çeviriler birbirlerine çok benzedikleri için, İngilizce formuna en yakın olan Türkçe çeviri bu çalışmada kullanılmak üzere kabul edilmiştir.

2- Beck Depresyon Envanteri (BDI):

Bu ölçek, kişinin kendi başına yanıtladığı 21 likert tipi maddeden oluşmuştur. Ölçek, depresyonda görülen affektif, kognitif, motivasyonel, psikomotor ve vegetatif belirtilerinin sıklığını ve yoğunluğunu ölçmektedir (Beck, Ward, Mendelson, Mock ve Erbaugh, 1961; Beck, Steer ve Gar-

bin, 1988). Puan ranjı 0-63 arasında değişmektedir. BDI'nın psikometrik özellikleri birçok çalışmada değerlendirilmiş ve depresif belirtileri geçerli ve güvenilir biçimde ölçtüğü konusunda görüş birliğine varılmıştır. BDI'nın ayrıca, depresyonla ilgili çalışmalarda en sık kullanılan ölçek olduğu da belirtilmektedir. Ülkemizde de klinik ve üniversite örneklemeleri üzerinde yapılan çalışmalarda, BDI'nın geçerli ve güvenilir bir araç olduğu kanısına varılmıştır (Hisli, 1988; Tegin, 1980). Bu çalışmada, BDI'nın 1978'de revize edilmiş olan formu kullanılmıştır.

3- Otomatik Düşünceler Ölçeği (ATQ):

Bu ölçek, Hollon ve Kendall tarafından 1980'de geliştirilmiş ve depresyonla ilişkili olumsuz otomatik düşüncelerin sıklığını ölçen, 30 maddelik, 5 dereceli likert tipi bir araçtır (Hollon ve Kendall, 1980). Üniversite öğrencileri arasından depresyonu düşük ve yüksek olan grupları anlamlı olarak ayırabildiği belirtilmektedir. ATQ puanları 30-150 arasında değişmektedir. Ölçek daha önce Türkçe'ye kazandırılmış ve depresyon tanısı almış hastalar ve üniversite öğrencileri üzerinde psikometrik özellikleri incelenmiştir (Aydın ve Aydın, 1990; Şahin ve Şahin baskıda). Ölçeğin tek ve çift maddelerde oluşmuş iki yarım test güvenilirliği, .91, iç tutarlılık katsayıları da .93 ve .95 olarak bulunmuştur. Beck Depresyon Envanteri ve ATQ arasındaki korelasyonlar ise .75 ve .70 olarak çıkmıştır (Şahin ve Şahin, baskıda; Aydın ve Aydın, 1990).

İşlem:

İki ölçek, örnekleme aynı anda uygulanmış ve uygulama süresi 25-35 dakika arasında değişmiştir. Örneklemin yarısına önce BDI sonra DAS-A, diğer yarısına da önce DAS-A sonra BDI verilerek sıra etkisi kontrol edilmeye çalışılmıştır.

Veriler birkaç aşamada analiz edilmiştir. İlk aşamada DAS-A'nın puanlanması için belirtilen orijinal puanlama sistemi kullanılmış ve güvenilirlik ve geçerlik analizleri yapılmıştır. İkinci aşamada

ise, her DAS-A maddesi tek tek ele alınarak, ayrıncı geçerliği olup olmadığı araştırılmıştır. Son olarak veriler faktör analizine tabi tutulmuş ve 4 faktörlü bir çözüm sonucunda ortaya çıkan yapının, orjinal yapıya uyup uymadığına bakılmıştır.

SONUÇLAR

a) Orjinal Puanlama Sistemine Göre Yapılan Analizler:

Ölçeğin tek ve çift sayılı maddelerinden oluşmuş iki yarım test güvenirliliği $r: .72$ olarak bulunmuştur. Madde toplam korelasyonları ortalaması $.34$; Cronbach alfa katsayısı ise $\alpha: .79$ 'dur.

Geçerlik için yapılan analizde DAS-A ve BDI arasındaki korelasyon $r: .19$ ($p<0.001$) olarak çıkmıştır. Bu korelasyon, literatürde belirtilen BDI x DAS-A korelasyonlarından oldukça düşüktür. Örneklem ayrıca, BDI puanlarına göre 9 ve altında puan alanlar ("Depresif olmayanlar") ve 17 ve üstünde puan alanlar ("Depresif olanlar") şeklinde ayrılmış ve iki ekstrem grup karşılaştırması yapılmıştır.

Bu iki grubun, aldıkları DAS-A puanları açısından birbirlerinden istatistik açıdan anlamlı biçimde farklılaştıkları görülmüştür. Depresif grubun DAS-A ortalaması $x: 145.49$ iken ($N:95$), depresif olmayan grubun ortalaması $x: 133.22$ olarak çıkmıştır ($N:155$) ($t:3.94$, ser.d.: 345, $p<0.001$).

Örneklemin toplu olarak DAS-A ortalaması $x: 138.69$ 'dur (s.s.: 23.64). Cinsiyete göre yapılan karşılaştırmalarda anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır (Kızlar $X: 137.95$; s.s.: 23.82; erkekler $X:140.47$; s.s.: 23.23). Ancak bu ortalamaların literatürde benzer örneklem üzerinde elde edilen ortalamalardan çok yüksek çıkması dikkat çekicidir.

b) Madde geçerliği analizleri:

Maddelere tek tek gösterilen tepkiler arasındaki örüntüyü anlamak için iki tür ayrıncı geçerlik analizi yapılmıştır. İlk olarak, her maddeden alınan puanlar, depresif ve depresif olmayan gruplar için t-testine göre karşılaştırılmıştır. Toplam 13 maddenin, her iki grubu da anlamlı şekilde ayırdedebildiği görülmüştür (Tablo 1).

Tablo 1: DAS-A Maddelerin Geçerliği

Mod.No		X	Depresif olmayanlar N: 155 BDI <9 s.s.	X	Depresif olanlar N: 95 BDI >17 s.s.	t
D3	İnsanların bana değer vermesi için hiç hata yapmamam gerekir.	3.37	1.73	4.24	1.66	3.95***
D4	İnsanların bana saygı göstermeleri için her zaman başarılı olmam gerekir.	2.85	1.72	3.53	1.83	2.94***
D7	Mutlu olabilmem için tanıdığım insanların çoğunun hayranlığını kazanmalıyım.	2.79	1.66	3.60	1.98	3.49***
D8	Bir başka kişiden yardım istemek aslında zayıflık işaretidir.	1.71	1.26	2.34	1.72	3.31***
D9	Bir insan olarak yeterli olmam için, başkaları kadar başarılı olmam gerekir.	2.23	1.55	3.27	1.93	4.72***
D10	İnsan bir işi iyi yapamıyorsa hiç yapmasın daha iyi.	2.13	1.64	2.91	1.87	3.44***

D15	İnsanların bana verdiği önemi yitirmem için kendimi onlara tümüyle açmamalıyım.	2.65	1.78	3.21	1.97	2.34*
D16	Sevdiğim insan beni sevmediği sürece bir hiç sayılırım.	2.14	1.53	3.40	2.12	5.48***
D18	İnsanın başarılı olacağına ilişkin biraz olsun inancı yoksa, herhangi bir işe girişmemelidir.	6.43	1.16	6.07	1.52	2.07*
D20	İkinci sınıf bir insan durumuna düşmem için kendime koyduğum standartların en yüksek olması gerekir.	2.66	1.81	3.14	1.91	1.96*
D26	Yenilmiş, kaybetmiş duruma düşmek için soru sormamalıyım.	1.85	1.38	2.37	1.70	2.63***
D31	Bana zarar verebileceklerini düşündüğüm için diğer insanlara güvenmem.	3.08	1.82	3.54	1.88	1.93*
D34	Mutluluğum kendimden çok diğer insanlara bağlıdır.	2.92	1.71	3.81	1.83	3.91***

*P < 0.05

**P < 0.01

***P < 0.001

Ancak, bu maddelerden hiçbiri, Weissman ve Beck çalışmasında sözü edilen ve ters puanlanması gereken maddelerden değildir (Tablo 2).

Tablo - 2: Orjinal Çalışmadaki "Ters Maddeler" ile bu Çalışmadaki ayırıcı geçerliği olan maddelerin karşılaştırılması.

Orjinal Çalışma	Bu çalışmada ampirik olarak elde edilen maddeler
D2 Mutlu olabilmem için başkalarının benim hakkımdaki duygu ve düşüncelerinden çok, benim kendimle ilgili duygu ve düşüncelerim önemlidir.	D3 İnsanların bana değer vermesi için hiç hata yapmamam gerekir.
D6 İnsanın herhangi bir alanda özel bir yeteneği olmasa da başkalarının saygısını kazanması mümkündür.	D4 İnsanların bana saygı göstermeleri için her zaman başarılı olmam gerekir.
D12 Hatalarından da bir şeyler öğrenebildiğim sürece, hata yapmamda sakınca yoktur.	D7 Mutlu olabilmem için tanıdığım insanların çoğunun hayranlığının kazanmalıyım.
D17 Sonucu başarısızlık da olsa insan yaptığı işten zevk alabilir.	D8 Bir başka kişiden yardım istemek aslında zayıflık işaretidir.
D24 Benim için önemli olan, başkalarının benim hakkındaki düşüncelerinden çok, benim kendim hakkımdaki düşüncelerimdir.	D9 Bir insan olarak yeterli olmam için, başaları kadar başarılı olmam gerekir.
D29 Önemli amaçlarına ulaşabilmem için kendi-	D10 İnsan bir işi yapamıyorsa hiç yapmasın daha

- mi çok fazla zorlamam gerekmez.
- D30 İnsan biri tarafından azarlansa da bana üzülmemesi gerekir.
- D35 Mutlu olmam için diğer insanların beni ve yaptıklarını onaylaması gerekmez.
- D37 Hayatın güzelliklerinin çoğundan (zenginlik, güzellik, başarı...) nasibimi almasam da mutlu olabilirim.
- D40 Bir başka insan tarafından sevilmesem de mutlu olabilirim.

Bilindiği gibi, madde geçerliğinin t-testine göre analizinde, her maddenin ne yoğunlukta işaretlendiğine bakılmaktadır. Bu tür bir analizde, depresif ve depresif olmayan gruplar arasındaki farklılıklar, tepkilerin verildiği sırada deneklerin aşırı uçlara kaymış olmalarından da etkilenebilir. Bu olasılığı ortadan kaldırmak için, sadece tepkinin ne yönde olduğunun dikkate alındığı bir başka karşılaştırma yapılmıştır. Her maddeye gösterilen tepkiler, "katılıyorum" ve "katılmıyorum" kategorilerinden birine yerleştirilmiş ve gruplanmıştır. "Kararsızım" tepkileri ise analiz dışı bırakılmıştır. Her madde için, bu iki kategoride verilen yanıtların sıklığı, Chi-Kare analizine tabi tutulmuş, depresif ve depresif olmayan gruplarda anlamlı olarak farklılaşan maddeler belirlenmiştir. Sonuçta, t-test analizi ile ayırıcı geçerliği olduğu belirlenen 13 maddenin, Chi-Kare analizi ile belirlenen maddelerle örtüştüğü görülmüştür. Weisman ve Beck'in (1978) DAS-A'nın puanlanmasında tersine çevrilmesini önerdikleri 10 maddeden hiç birinin, bu analizde de ayrıncılığının olmaması dikkat çekicidir.

c) Faktör Analizi:

DAS-A'nın faktör analizi, ana bileşenler yöntemi.

- iyi.
- D15 İnsanların bana verdiği önemi yitirmemem için kendimi onlara tümüyle açmamalıyım.
- D16 Sevdiğim insan beni sevmediği sürece bir hiç sayılırım.
- D18 İnsanın başarılı olacağına ilişkin biraz olsun inancı yoksa, herhangi bir işe girişmemelidir.
- D20 İkinci sınıf bir insan durumuna düşmemem için kendime koyduğum standartların en yüksek olması gerekir.
- D26 Yenilmiş, kaybetmiş duruma düşmemek için soru sormamalıyım.
- D31 Bana zarar verebileceklerini düşündüğüm için diğer insanlara güvenmem.
- D34 Mutluluğum kendimden çok diğer insanlara bağlıdır.

mine (Principal Components) göre yapılmış ve toplam varyansın % 59.3'ünü açıklayabilen ve özdeğeri 1'in üstünde olan 14 faktör elde edilmiştir. Scree testine göre, bunların 4'ünün yorumlamaya alınmasının uygun olduğu düşünülmüştür. Diğer faktörler ise, ya maddeli "tek"li ya da zayıf faktörlerdir. Varimax rotasyonundan sonra 17 maddeyle tanımlanan ilk faktöre (1, 3, 4, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 13, 14, 15, 16, 20, 26, 31, 33) "Mükemmelci Tutum" adı verilmiştir. İkinci Faktör (19, 21, 22, 23, 27, 28, 32, 34, 38, 39, 40) 11 maddeyle tanımlanmış ve "Onaylanma İhtiyacı" adını almıştır. Altı maddeyle (2, 12, 17, 18, 24, 35) tanımlanan 3. Faktöre "Bağımsız/Otonom Tutum", beş maddeden (6, 29, 30, 36, 37) oluşan 4. Faktöre de, "Değişken Tutum" adı verilmiştir.

Her faktörün maddeleri ayrı ayrı toplanarak 4 "alt ölçek" puanı elde edilmiştir. Bu alt ölçek puanlarıyla yapılan analizlere göre, birinci alt ölçek (mükemmelci tutum) ($x=47.55$, $sd=14.58$, $\alpha=.81$) ile 2. alt ölçeğin (onaylama ihtiyacı), ($x=50.62$, $sd=10.53$, $\alpha=.74$) depresif/ depresif olmayan grupları ve olumsuz otomatik düşünceleri yüksek düzeyde olan ve yüksek düzeyde olmayan grupları ayırdebildiği görülmüştür. Bununla beraber sadece

Weissman ve Beç'in (1978) "ters madde"lerinden oluşmuş, "bağımsız / otonom tutumlar" alt ölçeğin

($x= 20.21$, $sd= 4.45$, $\alpha=26$) bu iki ekstrem grubu ayırdedemediği görülmüştür. (Tablo 3).

Tablo 3: DAB- A Faktör Alt Ölçeklerinde Ekstrem Grup Karşılaştırmaları

Gruplar	Mükemmeltci Tutum		Onaylama İhtiyacı		Otonom/Bağımsız tutumlar		Değişken tutumlar	
	X	sd.	X	sd.	X	sd.	X	sd.
Depresyonu düşük (BDI ≤ 9 , n=153) (BDI X = 5.29)	39.27	(11.90)	44.50	(10.12)	25.82	(6.20)	4.69	(2.51)
Depresyonu yüksek (BDI ≥ 17 , n=94) (BDI X = 22.81)	48.53	(14.67)	47.51	(9.32)	26.05	(5.76)	5.39	(2.55)
t	5.09 ***		2.36**		.30		2.10*	
Olumsuz Otomatik Düşünceleri az (ATQ ≤ 37 , n=32)	34.41	(11.33)	41.94	(12.14)	26.19	(7.88)	4.69	(2.42)
Olumsuz Otomatik Düşünceleri çok (ATQ ≥ 68 , n=46)	51.15	(16.12)	48.98	(10.51)	26.30	(5.76)	5.13	(2.71)
t	5.39***		2.66**		.07		.76	

*** $p \leq 001$, ** $p \leq .01$, * $p \leq .05$

Ayrıca 1. ve 2. alt ölçekleri BDI ve ATQ (Otomatik Düşünceler ölçeği) ile anlamlı korelasyonlar gösterirlerken ($r = .18$ - $r = .33$), 3. ve 4. alt ölçeklerin bu türden bir benzer değişme içinde olmadıkları gözlenmiştir. Türkçe DAS-A'nın faktör yapısını literatürde belirtilenlerle karşılaştırabilmesi için, eldeki veriler 2 faktörlü bir çözüme sokulmuştur. Ortaya çıkan faktör yükü örüntüleri Cane ve arkadaşlarının (1986) bulgularına çok benzemekle birlikte, yine, "ters maddeler"den hiçbirinin, bu çalışmanın faktörleri içine girebilecek değerlere ulaşmadığı görülmüştür. Özetle, gibi farklı istatistiksel

analizlerle yapılan kontrollerde, DAS-A'nın "ters maddeleri", ne grup halinde ne de tek, tek, depresif/depresif olmayan grupları ayırdedici bir özelliğe sahip görülmemektedir. Ayrıca depresyonla yakından ilişkisi olduğu saptanmış olumsuz otomatik düşüncelerle de ilişkili çıkmamışlardır.

TARTIŞMA

Bu araştırmanın bulguları düşündürücüdür. DAS-A'nın Türkçe uyarlaması toplam olarak ele alındığında, psikometrik özellikleri açısından orji-

nal forma benzerlikler göstermektedir. Güvenirlik katsayıları ve faktör yapısı benzeşmektedir. Ayrıca ölçek, depresif ve depresif olmayan üniversite öğrencilerini (toplam puanı üzerinden) ayırdedebilmektedir. Bununla beraber, bu çalışmadan elde edilen DAS-A ortalamaları, literatürde belirtilenlerle karşılaştırıldığında, ortaya bazı sorunlar çıkmaktadır. Bu çalışmada, gerek örneklemin tümünde, gerekse depresif ve depresif olmayan öğrenci gruplarında, olağanın dışında çok yüksek ortalamalar elde edilmiştir. Eğer bu sonuçlar, daha fazla irdelenmeden olduğu gibi kabul edilecek olursa, Türk üniversite öğrencilerinin Batı'daki akranlarına kıyasla, daha fazla fonksiyonel olmayan tutumları olduğu, dolayısıyla, depresyona daha yatkın olabilecekleri gibi bir sonuç ortaya atılabilir. Oysaki diğer verilere baktığımızda, böyle bir yorumun geçerli olmadığı açıktır. Bu çalışmanın örnekleminde elde edilen Otomatik Düşünceler Ölçeği Ortalamalarının, Kuzey Amerikalı öğrencilerle elde edilen ortalamalardan pek farklı olmadığı görülmektedir (Hollon ve Kendall, 1980; Dardorff, McIntosh, Adamer, Bier ve Saalfeld, 1985; Dobson ve Breiter, 1983). Eğer olumsuz otomatik düşünceler, literatürde belirtildiği gibi, fonksiyonel olmayan tutumların dışı yurulma biçimiye (Safaran, Vallis, Segal ve Shaw, 1986), DAS ortalamalarının yüksek olduğu bir grupta, ATQ ortalamalarının da yüksek olması beklenir. Oysa ki bu çalışmada, "Türk Üniversite öğrencilerinin daha fazla fonksiyonel olmayan tutumları olmakla beraber, otomatik düşünceleri aynı düzeyde yüksek değildir" gibi çelişkili bir sonuçla karşı karşıya kalmıştır.

İkinci olarak, madde geçerliği analizlerimiz de, örnekleminizden elde edilen DAS-A puanlarının ne kadar geçerli olduğu konusunu sorgulamamıza yol açmaktadır. DAS-A ortalamasında gözlenen bu "anormallik", "ters maddeler" in kendilerinden kaynaklanıyor olabilir. Burada vurgulanması gereken konu, bu 10 maddeden hiçbirinin, bu çalışmada ampirik geçerliğinin bulunmadığı; diğer deyişle söz konusu maddelerin depresif ve depresif olma-

yan grupları ayırdedemediğidir. Bunlar yerine, iki ekstrem grubu ayırdeden farklı 13 madde bulunmuştur.

Faktör analizi bulguları da, bu "ters maddelerin" yetersizliğine ilişkin ek kanıtlar sergilemektedir. Elde edilen faktörlerden oluşturulan dört alt ölçek arasında, depresif ve depresif olmayan grupları ayırdedemeyen tek alt ölçek, bu 10 "ters madde"den oluşmuş, "Bağımsız/Otonom" tutumlar alt ölçeğidir.

Oysaki, diğer alt ölçeklerin ("mükemmellik" "onaylanma ihtiyacı" ve "değişken yaklaşımlar") BDI ve ATQ ile anlamlı ilişkileri olduğu gibi, bu iki ölçekle tanınmış ekstrem grupları da istatistiksel açıdan anlamlı olarak ayırdedebildikleri görülmektedir.

Bir bağımsızlık ve otonomluk göstergesi olan bu "ters madde"lerin, bu çalışmanın örneklemindeki öğrenciler tarafından yine de işaretlenmiş olması, "kendini olumlu gösterme ihtiyacından kaynaklanabilir. Aşağıdaki ifadeler bunu daha iyi göstermektedir. (Altı çizili olan ifadeler 10 orjinal "ters madde" arasından seçilmiştir. Altı çizili olmayanlar ise bu çalışmada ayırıcı geçerliği olduğu gözlenen 13 madde arasından seçilmiştir):

- 1a. Mutlu olabilmem için, başkalarının benim hakkımdaki düşüncelerinden çok, benim kendimle ilgili duygu ve düşüncelerim önemlidir.
- 1b. Mutlu olabilmem için tanıdığım insanların çoğunun hayranlığını kazanmalıyım.
- 2a. Hatalarımdan da birşeyler öğrenebildiğim için hata yapmamda bir sakınca yoktur.
- 2b. Hata yaptığım taktirde insanlar bana yeterince önem vermeyebilirler.
- 3a. Mutlu olmam için diğer insanların onayına ihtiyacım yoktur.
- 3b. Tanıdığım insanların çoğu beni onaylamaz ve yaptıklarımı beğenmezlerse mutlu olmam.

Görüldüğü gibi her ifade çiftindeki ilk cümle daha bireyci ve otonom tutumlara işaret etmekte-

dir. Oysa ki, aynı içerik, ikinci ifadede yapılan bir iki ufak değişiklikle, daha toplumsal, daha sosyal tutumları içeren cümlelere dönüşmüştür. Semantik olarak da, bu sosyal içerikli ifadeler daha çok, kişilerarası ilişkiler çerçevesinde ele alınmıştır. Ayrıca, bu cümleler, bireyin kendine verdiği değerın bazı koşullara bağlı olduğuna değinirken, bir miktar sosyal kaygıyı da yansıtmaktadır. Söz konusu içerikler, sözcüklere bu şekilde döküldüklerinde, depresif ve depresif olmayan grupları ayırdedebilmektedirler. Belki de bireyin insanlararası ilişkilerinin niteliği, onun benlik saygısı ve özdeğerinin bir belirleyicisi olduğu için, bu tutumların bu şekilde ifade edilmiş olmaları, benlik şeması ile daha yakından ilişkili olmaktadır (Safran 1990). Bu nedenle, depresyonun altında yatan esas faktör, bireyci ve otonom tutumlardan çok, insanlararası ilişkilerin niteliği olabilir (Segal 1988).

Bu yorumla ilgili destekleyici kanıtların bir kısmı, (sosyotropi/otonomi) sosyal yönelimlilik/bireycilik konusundaki araştırmalardan gelmektedir. Bu araştırmalar, depresyonla ilişkili olan temel boyutun, sosyotropi boyutu ya da sosyal olarak tanımlanmış kendilik-değeri olduğunu göstermektedir (Pilon, 1988; Gilbert ve Reynolds, 1990; Gilbert ve Trent 1991, Beck, Epstein, Harrison ve Emery, 1983; Robins ve Block, 1988).

Sonuç olarak, şunu söyleyebiliriz: Weissman ve Beck, DAS-A için kullanacakları 10 "ters madde"yi seçerken, bunu kuramsal bir temel üzerinde yapmışlar ve bu maddelere katılmanın daha "uyumlu" tepilere işaret edeceğini ve ölçekten alınacak puanı düşüreceklerini belirtmişlerdir. Aynı şekilde, bu maddelere katılmamanın da, toplam puanı arttırması gerektiğini varsaymışlardır. Bu noktada iki önemli konuya dikkat etmek gerekmektedir. Birincisi; insanlararası ilişkilerin daha yoğun olduğu ve sosyal olarak tanımlanan benlik-değeri koşullarının daha önemli görüldüğü toplumlarda, bu bireyci/otonom maddelere katılmayan bireyler, hiçbir geçerli temeli olmadığı halde, "depresyona daha yatkın" olarak sınıflandırılma riskini taşımaktadırlar. Bu konu özellikle kültürlerarası karşılaştırma-

larda çok önemlidir. Örneğin, bu çalışmada, örneklerimizin % 27.3'ü bu 10 maddeye katılmadıklarını belirtmişlerdir. Kendileri depresif olmadıkları, halde, sırf bu tutumlara katılmadıkları için, örneklerin ortalamasını da yükseltmişlerdir. İkinci konu ise, insanları depresyona karşı "koruduğu" varsayılan bu "uyumsal" tutumların geçerliğinin, bir yandan Batı'da da sorgulanmakta olduğudur. Sonuç olarak, farklı kültürel ortamlardan gelen (azınlık grupları, göçmenler ve alt SED denek-leri) deneklerle çalışan araştırmacılar, DAS-A'nın içerdiği bu yanlılığa dikkat etmelidirler. Uygun revizyonlar, yapıncaya kadar, bu ölçekten elde edilen sonuçlar dikkatle yorumlanmalı; yapılacak revizyonların kültürlerarası araştırma sonuçlarını da değerlendirmeleri ve bu şekilde, incelenen kavramların evrenselliğini sorgulamaları gerektiği söylenebilir.

KAYNAKLAR

- AYDIN G.; AYDIN O, (1990) Otomatik Düşünceler Ölçeğinin Geçerlik ve Güvenirliği, *Psikoloji Dergisi*, 7, (24), 51-55.
- BARNETT, P.A. & GOTLIB, I.H. (1988). Dysfunctional attitudes and psychosocial stress: The differential prediction of future psychological symptomatology. *Motivation and Emotion*, 12 (3.), 251-270.
- BERNETT, P.A. & GOTLIB, I.H. (1990). Cognitive vulnerability to depressive symptoms among men and women. *Cognitive Therapy and Research*, 14 (1), 47-61.
- BECK, A.T., RUSH, A.J., SHAW, B.F. & EMERY, G. (1979). *Cognitive Therapy of Depression*. New York: Guilford Press.
- BECK, A.T., EPSTEIN, N., HARRISON, R.P. & EMERY, G. (1983) Development of the Sociotropy Autonomy Scale: A measure of personality factors in depression. Unpublished manuscript.

- ript. University of Pennsylvania, Philadelphia.
- BECKHAM, E.E. (1990). Psychotherapy of depression research at a crossroads: Directions for the 1990 s. *Clinical Psychology Review*, 10, 27-228.
- BLACKBURN, I.M., JONES S. & LEWIN, R.J.P. (1980). Cognitive style in depression. *British Journal of Clinical Psychology*, 25, 241-251.
- CANE, D.B., OLINGER, L.J., GOTLIB, I.H. & KUIPER, N.A. (1986). Factor structure of the Dysfunctional Attitude Scale in a student population. *Journal of Clinical Psychology*, 42 (2), 307-308.
- CLARK, D.A., BECK, A.T. & STEWART, B. (1989). Sociotropy and autonomy: Cognitive vulnerability markers or symptom variables? Paper presented at the World Congress of Cognitive Therapy, 28 June -2 July, Oxford.
- COTTRAUX, J., CHARLES, S., MOLLARD E. & BOUWARD, M. (1989). Validation study of the French version of the Dysfunctional Attitude Scale (Fröm-A) Paper presented at the World Congress of Cognitive Therapy, 28 June-2 July, Oxford.
- DAVIDSON, A.R., THOMSON, E. (1980). Cross cultural studies of attitudes and beliefs. In H. Triandis and J.G. Dragnus (Ed). *Handbook of Cross-Cultural Psychology* (pp. 25-71). New York: Allyn and Bacon.
- DEARDORF, P.A., MCINTOSH, A., ADAMER, A., BIER, M. & SAALFELD, S. (1985). Automatic Thoughts Questionnaire: A study of concurrent validity. *Psychological Reports*, 57, 831-834.
- DeRUBIES, R.J. & FEELEY, M. (1990). Determinants of change in cognitive therapy for depression. *Cognitive Therapy and Research*, 14 (5), 465-482.
- DOBSON, K.S. & SHAW, B.F. (1986). Cognitive assessment with major depressive disorder. *Cognitive Therapy and Research*, 10 (1), 13-29.
- GILBERT, P. & REYNOLDS, S. (1990). The relationship between the Eysenck personality questionnaire and Beck's concept of sociotropy and autonomy. *British Journal of Psychology*, 29, 319-325.
- GILBERT, P. & TRENT, D. (1991). Depression in relation to submission and other rank-related attributes, Manuscript submitted for publication.
- HAMMEN, C. (1985). Predicting depression: A cognitive-behavioral perspective. In P.C. Kendall (Ed.), *Advances in Cognitive-Behavioral Research and Therapy*, vol. 5, pp. 30-71. New York: Academic Press.
- HİSLİ, N. (1988). Beck Depresyon Envanteri'nin psikiyatri hastaları için geçerliği, (A study on the validation of the BDI: Turkish sample of psychiatric outpatients). *Psikoloji Dergisi*, 21, 118-126.
- HOLLON, S.D. & KENDALL, P.C. (1980). Cognitive self-statements in depression: Development of an Automatic Thoughts Questionnaire. *Cognitive Therapy and Research*, 3, 383-396.
- KAUTH, M.R. & ZETTLE, R.D. (1990). Validation of depression measures in adolescent populations. *Journal of Clinical Psychology*, 46 (3) 291-295.
- KUIPER, N.A., OLINGER, L.J. & MARTIN, R.A. (1988). Dysfunctional attitudes, stress, and negative emotions. *Cognitive Therapy and Research*, 12 (6), 533-547.
- MARSELLA, A. (1980) Depressive experience and disorder across cultures. In H. Triandis and J. Dragnus (Ed.) *Handbook of Cross-Cultural Psychology* (pp. 237-289). New York, Allyn and Bacon.
- NORMAN, W.H., MILLER, I.W. & DOW, M.G. (1988). Characteristics of depressed patients

- with elevated levels of dysfunctional cognitions. *Cognitive Therapy and Research*, 11 (1), 39-52.
- OLINGER, L.J., KUIPER, N.A. & SHAW, B.F. (1987). Dysfunctional attitudes and stressful life events: an interactive model of depression. *Cognitive Therapy and Research*, 11, (1), 25-40.
- OLIVER, J.M. & BAUMGART, E.P. (1985). The Dysfunctional Attitude Scale: Psychometric properties in an unselected adult population. *Cognitive Therapy and Research*, 9, 161-167.
- PARKER, A., BRADSHAW, G. & BLIGNUALT, I. (1984). Dysfunctional attitudes: Measurement, significant constructs and links with depression. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 70, 90-96.
- PILON, D.J. (1989). The Sociotropy-Autonomy Scale in a university population: An overview. Paper presented at the World Congress of Cognitive Therapy, 28 June-2 July, Oxford.
- RISKIND, J.H., BECK, A.T. & SMUCKER, M.R. (1983). Psychometric properties of the Dysfunctional Attitude Scale in a clinical population. Paper presented at The World Congress on Behavior Therapy, Washington, DC.
- ROBINS, C.J. & BLOK, P. (1988). Personal vulnerability, life events and depressive symptoms: A test of a specific interactional model, *Journal of Personality and Social Psychology*, 54, 846-852.
- ROBINS, C.J., BLOCK, P. & PESELOW, E.D. (1990). Endogenous and non-endogenous depressions: Relations to life events, dysfunctional attitudes and event perceptions. *British Journal of Clinical Psychology*, 29, 201-207.
- RUSH, A.J., WEISSENBURGER, . & EAVES, G. (1986). Do thinking patterns predict depressive symptoms? *Cognitive Therapy and Research*, 10 (2), 225-236.
- SAFRAN, J.D. (1990). Towards a refinement of cognitive therapy in light of interpersonal therapy: I. Theory. *Clinical Psychology Review*, 10, 87-105.
- SAFRAN, J.D., VALLIS, M.T., SEGAL, Z.V. & SHAW, B.F. (1986). Assessment of cognitive processes in cognitive therapy. *Cognitive Therapy and Research*, 10 (3), 509-526.
- SEGAL, Z.V. (1988). Appraisal of self-schema construct in cognitive models of depression. *Psychological Bulletin*, 103 (2), 147-152.
- SIMONS, A., MURPHY, G.E., LEVINE, J. & WETZEL, R. (1986). Cognitive therapy and pharmacotherapy for depression. *Archives of General Psychiatry*, 43, 43-48.
- TEĞİN, B. (1980) Depresonda bilişsel şemalar. Hacettepe University. Basılmamış doktora tezi.
- WEISSMAN, A.N. & A.T. (1978). Development and validation of the Dysfunctional Attitude Scale: A preliminary investigation. Paper presented at the Annual Meeting of The American Educational Research Association, Toronto, Ontario.
- WISE, E.H. & BARNES, D.R. (1986). The relationship among life events, dysfunctional attitudes and depression. *Cognitive Therapy and Research*, 10 (2), 257-266.
- ZUROFF, D.C. IGREJA, I. & MONGRAIN, M. (1990). Dysfunctional attitudes, dependency, and self-criticism as predictors of depression mood states: A 12-month longitudinal study. *Cognitive Therapy and Research*, 14 (3), 315-326.